
Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 37-38 (2001)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 37-38 (2001)

Η ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη διδασκαλία και τη μάθηση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του διδακτικού έργου

Νικόλαος Θ. Ντούσκας

doi: [10.12681/prch.29226](https://doi.org/10.12681/prch.29226)

Copyright © 2022, Νικόλαος Θ. Ντούσκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ντούσκας Ν. Θ. (2022). Η ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη διδασκαλία και τη μάθηση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του διδακτικού έργου. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (37-38), 237–243.
<https://doi.org/10.12681/prch.29226>

Η ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη διδασκαλία και τη μάθηση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του διδακτικού έργου

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Θ. ΝΤΟΥΣΚΑΣ

Δάσκαλος - Δ/ντής 3ου Δημ. Σχολείου Πρέβεζας
Υποψήφιος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Οι σκέψεις που ακολουθούν είναι βγαλμένες μέσα από τη μακρόχρονη διδακτική μου εμπειρία, τις συμβουλές και υποδείξεις των σχολικών συμβούλων και των βιβλίων για το δάσκαλο και αφορούν το συμμετοχικό ρόλο που πρέπει να διαδραματίζουν δάσκαλος και μαθητής κατά τη διδασκαλία και τη μάθηση ώστε να έχουμε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα και να βοηθήσουμε εξελικτικά στην αυτόνομη κατάκτηση της γνώσης.

Όλοι γνωρίζουμε ότι η διδασκαλία είναι ένα σκόπιμα σχεδιασμένο γεγονός που **βοηθάει το μαθητή** να μάθει και να μορφωθεί και κυρίως **να μάθει πώς να μαθαίνει**.

Σκοπός του σύγχρονου σχολείου είναι να καλλιεργήσει ο μαθητής αρμονικά τις διανοητικές και ψυχοσωματικές του δυνάμεις και να αποκτήσει όλα τα αναγκαία εφόδια (γνώσεις, αξίες, ικανότητες, δεξιότητες, δυνατότητες, στάσεις κ.λπ.) που θα τον βοηθήσουν να αναπτύξει αυτόνομη προσωπικότητα, ικανή να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ζωής και της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο μαθητής μόνο όταν βάλει σε ενέργεια όλες του τις δυνάμεις κατακτάει τα μορφωτικά αγαθά, οικοδομεί τη γνώση και εξελίσσει τις νοητικές του λειτουργίες.

Ο δάσκαλος από την πλευρά του υποβοηθάει, συνεργάζεται και διευκολύνει το μαθητή στη μάθηση και τη μόρφωση σε ένα συμμετοχικό-συνεργατικό μαθησιακό κλίμα, όπου ο καθένας παίζει το ρόλο του.

Η ελεύθερη συμμετοχή και δράση του μαθητή μέσα στην τάξη περιορίζεται εκεί όπου κρίνεται απαραίτητη η ρυθμιστική παρέμβαση του δασκάλου, χωρίς καταστρατηγήσεις και υπερβολές.

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Η συμμετοχική-συνεργατική μορφή διδασκαλίας στηρίζεται στη σύγχρονη ψυχοπαιδαγωγική και την κοινωνιολογία της Παιδείας και διαφυλάττει το σχολείο από τις ακρότητες τόσο του δασκαλοκεντρισμού όσο και του άκρατου παιδοκεντρισμού.

Σήμερα στο σχολείο δάσκαλος και μαθητής οφείλουν να δρουν σαν μια “δυσιαδική ενότητα”, που ο ένας συμπληρώνει τον άλλον, και από κοινού να αντιμετωπίζουν τη διδασκαλία στην **οργάνωση**, τη **διεξαγωγή** και την **αξιολόγησή** της.

Α’. Ο μαθητής κατά την **οργάνωση της διδασκαλίας** ενθαρρύνεται και καθοδηγείται να παίξει συνεργατικό ρόλο συμμετέχοντας στις πρωτοβουλίες και διδακτικές ενέργειες του δασκάλου και οι οποίες αναφέρονται ενδεικτικά στα εξής:

- Στη μακροπρόθεσμη οργάνωση της διδακτέας ύλης και των μαθητικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων.
- Στη διάγνωση του μαθησιακού επιπέδου της τάξης.
- Στον προσδιορισμό των διδακτικών στόχων.
- Στην εξασφάλιση των απαραίτητων Εποπτικών Μέσων Διδασκαλίας.
- Στη μελέτη των διδακτικών βιβλίων και την προσφυγή και σε άλλες πηγές.
- Στην εξασφάλιση των αναγκαίων προϋποθέσεων για ένα ευνοϊκό μαθησιακό κλίμα στην τάξη.

Οι μαθητές με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα και τα διδακτικά βιβλία, όπου κρίνεται απαραίτητο, πληροφορούνται για την επόμενη ενότητα, αναζητούν άλλες πηγές, ετοιμάζουν τα αναγκαία Εποπτικά Μέσα Διδασκαλίας και αναλαμβάνουν διάφορες πρωτοβουλίες.

Γενικά θα λέγαμε ότι οι μαθητές μπορεί και πρέπει να παίζουν ενεργητικό-συνεργατικό ρόλο κατά την οργάνωση της διδασκαλίας ώστε να μην κρατάει εγωκεντρικά όλες τις δραστηριότητες στα χέρια του ο δάσκαλος, περιορίζοντας έτσι τον αυθεντικό του ρόλο.

Με τις δραστηριότητες και τις πρωτοβουλίες που οι μαθητές αναπτύσσουν μπορούν να μαθαίνουν πραγματικά και ουσιαστικά, γιατί κάνουν προσωπική τους υπόθεση τη διδασκαλία, διατηρούν αμείωτο το ενδιαφέρον τους, επιστρατεύουν όλες τους τις δυνάμεις, εργάζονται συνεργαζόμενοι επιδιώκοντας την επιτυχία της με κάθε τρόπο.

Στις περιπτώσεις που οι μαθητές δε μετέχουν στην προετοιμασία, τότε κατά κανόνα μένουν αμέτοχοι και αδιάφοροι και ελάχιστα συμβάλλουν ή ενδιαφέρονται για τα αποτελέσματα ενεργειών που είναι πέρα από τα δικά τους ενδιαφέροντα και τις δικές τους επιλογές.

Β'. Η ενεργή συμμετοχή των μαθητών είναι περισσότερο αναγκαία και καθοριστική στη **διεξαγωγή της διδασκαλίας** γιατί η συμμετοχική τους δράση πάνω σε συγκεκριμένα αντικείμενα και καταστάσεις είναι εκείνη που τους εξασφαλίζει την οικοδόμηση της γνώσης και την αναδόμηση των νοητικών τους λειτουργιών. Ο μαθητής που δε συμμετέχει στη διδασκαλία μοιάζει με δισταχτικό φίλο του σκι, που θέλει να μάθει σκι αλλά δε μπαίνει στη χιονοδρομική πίστα για να δοκιμάσει και περιορίζεται να βλέπει τους άλλους σκιέρ.

Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός σχεδόν σε όλα τα μαθήματα βρίσκει ευκαιρίες για να τις δώσει στους μαθητές να ενεργήσουν συνεργατικά-συμμετοχικά κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας.

Στο μάθημα π.χ. **“Η γλώσσα μου”** οι μαθητές κατά την προσέγγιση και κατανόηση του κειμένου από εννοιολογική, μορφολογική και αισθητική πλευρά ενθαρρύνονται και καθοδηγούνται:

- Να διαβάσουν σιωπηρά και φωναχτά το κείμενο και να το κατανοήσουν.
- Να προσδιορίσουν τα βασικά σημεία του περιεχομένου και να τα ανακοινώσουν.
- Να αναζητήσουν μηνύματα, ιδέες, αξίες, στάσεις.
- Να οικειοποιηθούν νέα γλωσσικά σχήματα και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους.
- Να προετοιμαστούν για την άσκηση “Σκέφτομαι και γράφω”.

Στα μαθήματα **“Εμείς και ο κόσμος”**, **“Ερευνώ το φυσικό κόσμο”**, **“Γεωγραφία”** και **“Αγωγή του πολίτη”** οι μαθητές ενθαρρύνονται και καθοδηγούνται από το δάσκαλο ώστε:

- Να μετέχουν σε δραστηριότητες, να τηρούν ημερολόγια, να σχηματίζουν συλλογές, να συσχετίζουν, να αντιστοιχίζουν κ.λπ.
- Να παρατηρούν, να θέτουν προβλήματα, να υποθέτουν, να αναζητούν πληροφορίες, να επικαλούνται προσωπικές εμπειρίες.
- Να αναζητούν και να βρίσκουν αιτιώδεις σχέσεις, να σχεδιάζουν, να συμπληρώνουν κ.λπ.
- Να συμπεραίνουν, να επαληθεύουν, να εφαρμόζουν και να δρουν συνθετικά και δημιουργικά μεταφέροντας και αξιοποιώντας τις γνώσεις και εμπειρίες τους.

Στο μάθημα **“Τα μαθηματικά μου”** οι μαθητές να ενθαρρύνονται ώστε:

- Να παρατηρούν, να προβληματίζονται, να υποθέτουν.
- Να κατασκευάζουν, να μετέχουν σε δραστηριότητες μέτρησης, ταξινόμησης, αντιστοίχισης, διάταξης κ.λπ.
- Να λογαριάζουν, να λύνουν ασκήσεις και προβλήματα.

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Στη “**Σχολική Ζωή**” η δράση και η βίωση από τους μαθητές καταστάσεων και γεγονότων αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του μορφωτικού τομέα. Οι μαθητές παροτρύνονται να συμμετέχουν σ’ όλες τις δραστηριότητες της Σχολικής Ζωής, όπως για παράδειγμα στην οργάνωση και λειτουργία μαθητικής βιβλιοθήκης, διευθέτησης και επιμέλειας σχολικών χώρων, οργάνωσης πολιτιστικών, εορταστικών και αθλητικών εκδηλώσεων, εκδρομών και περιβαλλοντικής αγωγής καθώς και αγωγής υγείας.

Με τη συμμετοχή τους σε τέτοιες εκδηλώσεις-δραστηριότητες αναπτύσσουν κοινωνική ευθύνη, ανεξάρτητη σκέψη, πρωτοβουλία και δημοκρατική συνείδηση.

Έχει παρατηρηθεί ότι στις περιπτώσεις που οι μαθητές δραστηριοποιούνται και παίρνουν πρωτοβουλίες κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης, έχουμε ανώτερα και μονιμότερα αποτελέσματα έναντι των περιπτώσεων που οι δάσκαλοι εφαρμόζουν τη βιβλιοκεντρική-δασκαλοκεντρική διδασκαλία κρατώντας τους μαθητές σε παθητική και αμέτοχη στάση.

Γ’. Κατά την **εκτέλεση και διόρθωση (αξιολόγηση)** των εργασιών και ασκήσεων κορυφώνεται η ενεργή δράση και συμμετοχή των μαθητών. Οι εργασίες αυτές αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της διδακτικής ενότητας και έχουν ιδιαίτερη μορφωτική αξία γιατί βοηθούν στην κατανόηση των γνώσεων, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των νοητικών λειτουργιών και αποτελούν μέσο αξιολόγησης της διδασκαλίας.

Ο δάσκαλος στη φάση αυτή παρακολουθεί τους μαθητές και με ερωτήσεις “γιατί τούτο και όχι εκείνο”, “γιατί έτσι και όχι αλλιώς”, “γιατί εδώ και όχι εκεί”, τους καθοδηγεί να επισημάνουν τυχόν λάθη και να προχωρήσουν σε αυτοδιόρθωση. Ιδιαίτερη βοήθεια πρέπει να δίνει στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Ειδικότερα για την εργασία “**Σκέφτομαι και γράφω**” μπορούμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα:

Η άσκηση “**Σκέφτομαι και γράφω**” αντιμετωπίζεται στα πλαίσια του ενιαίου γλωσσικού μαθήματος, καλύπτει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της γραπτής έκφρασης (ελεύθερης και καθοδηγημένης) του Αναλυτικού Προγράμματος και στηρίζεται στον προφορικό λόγο.

Όταν το θέμα του “**Σκέφτομαι και γράφω**” σχετίζεται με το περιεχόμενο της ενότητας, τότε ο δάσκαλος βοηθάει τους μαθητές:

- Να αναλύσουν και κατανοήσουν τις ιδέες και τα μηνύματα του κειμένου καθώς και τις εικόνες και ασκήσεις που τα συνοδεύουν.
- Να συνδέσουν με τις έννοιες αυτές προσωπικά βιώματα και εμπειρίες.

- Να επισημάνουν και εξοικειωθούν με φραστικούς τρόπους που ζωντανεύουν το κείμενο.
- Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους σχετικές γνώσεις και τεχνικές και να ενθαρρυνθούν να τις χρησιμοποιήσουν παραγωγικά στην εργασία τους.

Γενικά επιδιώκουμε να δημιουργηθούν ερεθίσματα που θα βοηθήσουν τους μαθητές στην άσκηση “Σκέφτομαι και γράφω” της ενότητας.

Όταν το θέμα δε συνδέεται με το περιεχόμενο της ενότητας, τότε ο δάσκαλος παροτρύνει και καθοδηγεί τους μαθητές:

- Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους σχετικά βιώματα και εμπειρίες και να προβούν σε ανακοινώσεις και σύντομες συζητήσεις.
- Να θυμηθούν απαραίτητες έννοιες, δεξιότητες, τεχνικές που απέκτησαν σε προηγούμενες ενότητες.

Πάντως σε κάθε περίπτωση η συζήτηση που προηγείται είναι σύντομη, διευκολύνει και δε δεσμεύει τη σκέψη και τον αυθορμητισμό των μαθητών. Ο δάσκαλος δηλ. δε δίνει έτοιμα τα σχεδιάσματα, δεν υπαγορεύει το περιεχόμενο και δεν παρέχει στερεότυπους τρόπους έκφρασης. Απλά βοηθάει τους μαθητές, όταν χρειάζεται, να κατανοήσουν το θέμα, να συλλάβουν όλες του τις πλευρές, να σκεφτούν με το δικό τους τρόπο και να διατυπώσουν ελεύθερα τις σκέψεις τους.

Φυσικά η ικανότητα των μαθητών στη γραπτή έκφραση είναι αποτέλεσμα πολλών, μακροχρόνιων και επίμονων προφορικών και γραπτών δραστηριοτήτων. Έτσι:

- Οι μαθητές από την Α' τάξη και καθόλη τη φοίτησή τους στο σχολείο ασκούνται βαθμιαία σε όλες τις μορφές του προφορικού λόγου, όπως π.χ. παρατηρούν, ανακοινώνουν, διηγούνται, περιγράφουν, συζητούν, επιχειρηματολογούν, διαβάζουν, δραματοποιούν αξιοποιώντας γνώσεις και εμπειρίες που παρέχονται απ' όλα τα διδασκόμενα μαθήματα καθώς και εμπειρίες και βιώματα που προσφέρονται στο σχολικό, το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους.
- Συνδέουν τον προφορικό με το γραπτό λόγο καταγράφοντας από απλές προτάσεις μέχρι σύνθετα κείμενα.
- Εμπλουτίζουν και αξιοποιούν το λεξιλόγιό τους μαθαίνοντας και αξιοποιώντας τις λέξεις της καρτέλας και του βασικού λεξιλογίου π.χ. σχηματίζουν ομάδες λέξεων με αντίθετα, συνώνυμα, συνθέτουν προτάσεις απλές ή επαυξημένες, δημιουργούν μικρά ή μεγάλα κείμενα.

Ο δάσκαλος παροτρύνει και καθοδηγεί τους μαθητές, ιδιαίτερα των μεγαλύτερων τάξεων, σε δημιουργικές εργασίες, όπως: ποιήματα, μικρές ιστορίες, παραμύθια, διηγήματα, μικρά θεατρικά έργα κ.λπ.

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Ο δάσκαλος βοηθάει τους μαθητές να εξοικειωθούν με τις ιδιαίτερες τεχνικές ορισμένων μορφών του γραπτού λόγου π.χ. επιστολή, αίτηση, αναφορά, περίληψη, διασκευή κ.λπ.

Οργανώνονται και λειτουργούν μαθητικές βιβλιοθήκες στην τάξη, το σχολείο, το σπίτι και αξιοποιούνται βιβλία σε διάφορες εργασίες.

Οι μαθητές των ανώτερων τάξεων παροτρύνονται και καθοδηγούνται σε γραπτές δημιουργικές εργασίες όπως δημοσιεύσεις σε μαθητικά έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά), μαθητική αλληλογραφία κ.λπ. με την όσο το δυνατό μεγαλύτερη συμμετοχή.

Όταν οι μαθητές ασχολούνται στην τάξη γράφοντας την άσκηση "Σκέφτομαι και γράφω" εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις όπως:

- Τηρείται σχετική ησυχία για τη συγκέντρωση της προσοχής των μαθητών, με τον περιορισμό άσκοπων κινήσεων, συζητήσεων, θορύβων, παρεμβάσεων.
- Εξοικονομείται και αξιοποιείται ο απαραίτητος κατά περίπτωση χρόνος με ορθολογική κατανομή του διδακτικού χρόνου της ενότητας.
- Ο δάσκαλος διέρχεται ανάμεσα στους μαθητές, όταν γράφουν, και προσφέρει με διακριτικότητα ατομική βοήθεια, ιδιαίτερα στους αδύνατους, χωρίς να παρακωλύεται η σκέψη των άλλων.

Όταν τελειώσουν όλοι οι μαθητές, γίνεται μια πρώτη εκτίμηση αντιπροσωπευτικού δείγματος εργασιών τους ύστερα από σχετική συζήτηση εξάironτας τα θετικά σημεία και επισημαίνοντας με διακριτικότητα σφάλματα, παραλείψεις, ατέλειες κ.λπ.

Στη συνέχεια ο δάσκαλος παίρνει τις εργασίες των μαθητών στο σπίτι και προχωρεί σε συνολική εκτίμηση ομαδοποιώντας τα βασικότερα σφάλματα, τα οποία θα αποτελέσουν το αντικείμενο της διορθωτικής διδασκαλίας.

Η προσοχή του επικεντρώνεται στο **περιεχόμενο** (σκέψεις, τεκμηρίωση), στη **δομή** (διάρθρωση περιεχομένου), στη **γλωσσική έκφραση** (κατάλληλες λέξεις, φράσεις, σχήματα λόγου κ.λπ.), στη **σύνταξη και ορθογραφία**, στην **εμφάνιση** (διάκριση παραγράφων, περιθώριο, ευανάγνωστα γράμματα).

Τις παρατηρήσεις αυτές ο δάσκαλος ανακοινώνει με την πρώτη ευκαιρία στην τάξη προκαλώντας σχετική συζήτηση με στόχο τη βελτίωση της γραπτής έκφρασης των μαθητών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αξιολόγηση αντιμετωπίζει τη γραπτή έκφραση των μαθητών ως προσωπική δημιουργία, εφάμιλλη με τις δημιουργίες στα καλλιτεχνικά μαθήματα, την ποίηση, τη μουσική κ.λπ. και πρέπει να τυχαίνει ανάλογου σεβασμού.

Γι' αυτό αποφεύγονται οι αυστηρές διορθώσεις και οι ισοπεδωτικές

παρατηρήσεις που αναστέλλουν τον παιδικό αυθορμητισμό και διασαλεύουν το αναγκαίο κλίμα αποδοχής και εμπιστοσύνης.

Όταν στο τέλος του γραπτού σημειώνονται σχόλια, πρέπει να είναι ενθαρρυντικά και ελεύθερα κι όχι στερεότυπα και γενικά για όλους.

Ύστερα από τα παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο **συμπέρασμα**:

Η συμμετοχική-συνεργατική διαδικασία δασκάλου και μαθητή στη σχολική διδασκαλία και μάθηση είναι επιστημονικά τεκμηριωμένη και εφαρμόζεται ευρύτατα στο σύγχρονο σχολείο που έχει χρέος, εκτός των άλλων, **να μάθει το μαθητή πώς να μαθαίνει σε όλη του τη ζωή.**

Όμως η αποτελεσματική εφαρμογή αυτής της μεθόδου προϋποθέτει:

α) Να διατεθεί περισσότερος διδακτικός χρόνος στην αρχή και έως ότου δάσκαλος και μαθητές εξοικειωθούν με αυτό τον τρόπο εργασίας, οπότε θα κερδίσουμε σε αποτελέσματα και θα υπερκαλύψουμε το χαμένο χρόνο, και

β) Να ενημερωθούμε σχετικά με τις αρχές και τις διαδικασίες της συμμετοχικής μεθόδου και να φροντίζουμε, όσο γίνεται καλύτερα, την οργάνωση της διδασκαλίας, γιατί ο ρόλος μας στο σύγχρονο σχολείο είναι πολυδύναμος και πολυδιάστατος.